PARTIDUL NAŢIONALIST-DEMOCRAT DIN ROMÂNIA PÎNĂ LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

DE

IOAN CĂPREANU

Începutul sec. al XX-lea din istoria României se caracterizează prin adîncirea relaţiilor de producţie capitaliste în economie, accentuarea luptelor sociale, intensificarea curentului pentru desăvîrşirea unităţii de stat, regrupări ale forţelor politice care reprezentau interesele muncitorimii şi ale păturilor mijlocii de la oraşe şi sate.

În problematica nouă de la începutul secolului, pe fondul acestor adînci frămîntări şi deplasări în structura social-economică, într-o epocă de mari căutări în domeniul curentelor de gîndire social-politică, din mişcarea culturală iniţiată de revista „Semănătorul", s-a ivit, în anul 1904, o asociaţie cu obiective politice, cuprinzînd cadre didactice universitare, studenţi, ofiţeri şi diverşi intelectuali, care şi-a luat de la început denumirea de „organizaţie naţionalist-democratică" [1]. La începutul sec. al XX-lea, folosirea în literatura politică şi filozofico-socială a termenului de „naţionalist-democrat" avea semnificaţia luptei pentru promovarea elementului românesc şi impunerea limbii române în instituţiile de cultură şi artă şi în învăţămîntul superior, realizarea desăvîrşirii unităţii politice a poporului român şi înfăptuirea unor transformări sociale cu conţinut burghezo-democratic.

Primele manifestări au avut drept obiectiv lupta pentru promovarea elementului românesc în instituţiile de cultură şi artă [2]. Iniţiatorul şi animatorul acestei mişcări era profesorul universitar şi istoricul Nicolae Iorga.

O acţiune mai importantă iniţiată de această mişcare a fost manifestarea studenţească din Piaţa Teatrului Naţional, de la 13 martie 1906, împotriva reprezentaţiilor în limba franceză, organizate de societăţile „Leagănul" şi „Obolul". Comitetul Asociaţiei generale a studenţilor universitari români — care a organizat această acţiune — activa sub influenţa lui Nicolae Iorga. Pentru a pregăti spiritele, Nicolae Iorga s-a folosit de faptul că cunoscutul om de cultură francez, Jules Brun, anun-

---

[1] Embrionul viitorului Partid naţionalist-democrat se afla în conducerea Asociaţiei generale a studenţilor universitari români.

[2] Arhivele Statului. Arhiva istorică centrală, colecţia documente de provenienţă personală, Dosar 48/1906.

ţase o conferinţă la Ateneul român şi o reprezentaţie teatrală în limba franceză, pe care le-a împiedicat printr-o demonstraţie studenţească [3].

Un moment însemnat în activitatea acestei organizaţii, l-a constituit apariţia, sub conducerea lui Nicolae Iorga, a publicaţiei săptămînale „Neamul românesc" în anul 1906, în care a fost prezentat programul grupării politice, au fost publicate comunicări cu privire la acţiunile ce erau iniţiate şi articole care reflectau activitatea din Bucureşti, Iaşi şi diferite localităţi din ţară. Spre nucleele acestei organizaţii, ce luau fiinţă în oraşe şi sate, se îndrepta cu deosebire intelectualitatea, însufleţită de ideile înfăptuirii idealului desăvîrşirii unirii tuturor românilor.

Lupta parlamentară a acestei grupări politice a început în anul 1907, cînd N. Iorga a fost ales deputat. La 21 octombrie, a avut loc la Iaşi, întrunirea a peste 600 de aderenţi ai acestei organizaţii, printre care majoritatea studenţi. La această adunare, au ţinut discursuri, explicînd scopul şi programul viitorului partid, N. Iorga, Leon Cosmovici, colonelul Mladian Manolescu şi alţi conducători ai acestei mişcări. Întrunirea a aclamat o moţiune prin care se cerea expulzarea străinilor ce uneltesc împotriva statului.

În ianuarie 1908, N. Iorga a publicat „o declaraţie de program naţionalist-democrat", invitînd pe prietenii săi să se organizeze în vederea alegerilor viitoare şi să contribuie la o subscripţie pentru transformarea revistei „Neamul românesc" în ziar cotidian [4]. În această declaraţie, se cerea pentru ţărani ca să se facă exproprierea societăţilor de asigurare şi lichidarea moşiilor împovărate, iar Casa rurală, ca instituţie de stat, să fie subvenţionată cu excedentele bugetare. Aceste prevederi, ca şi întregul program, erau lipsite de o dezvoltare detaliată, astfel că nu se putea vedea în ce scop se cerea Casa rurală şi exproprierea. Rezultă însă că această grupare politică cerea lichidarea numai a moşiilor împovărate, adică expropriaţi urmau să fie doar marii proprietari datori la creditul funciar [5]. Cu toată deosebirea adîncă ce exista între socialişti şi naţionaliştii democraţi, mişcarea socialistă din România a salutat apariţia programului unui nou partid [6].

După apariţia Declaraţiei-program a naţionaliştilor democraţi, o vie activitate se desfăşoară în rîndul studenţilor şi intelectualilor, pentru organizarea acestora şi atragerea lor în viitorul partid. Este organizată Societatea generală a studenţilor numită „Daco-română" [7], care ţine un congres la Iaşi, în iulie 1908, şi la care participă studenţi şi intelectuali români din Bucureşti, Iaşi şi alte centre, cu tendinţă de a cuprinde pe toţi românii. Congresul de la Iaşi n-a fost decît îndeplinirea unuia dintre proiectele pregătitoare pentru constituirea partidului [8]. În timpul vacanţelor, erau organizate pentru studenţi, profesori, învăţători, preoţi, cursuri şi conferinţe la Vălenii de Munte şi Iaşi, în care se vorbea despre realizarea idealului desăvîrşirii unităţii de stat a românilor şi se explica scopul proiectatului partid. Ocupîndu-se de cursurile de vară din România, organizate de N. Iorga, care era şeful mişcării, ziarul maghiar „Budapesti Hirlap", care reflecta îngrijorarea cercurilor conducătoare ale imperiului habsburgic, scria: „Dacă sînt adevărate cele scrise în foile din Bucureşti, în România se fac sforţări mari ca la Vălenii de Munte oaspeţii din Ungaria şi la Iaşi cei din Bucovina, să petreacă şi în acelaşi timp să se instruiască cît mai bine, pentru ca astfel, întorcîndu-se acasă, aceştia să aducă

[3] Vezi *Adevărul asupra manifestaţiei sîngeroase din Piaţa Teatrului*, Buc. 1906 (broşură).

[4] „Neamul românesc" din 30 ianuarie 1908.

[5] „Viitorul social", anul II nr. 7, februarie 1908, p. 68.

[6] Ibidem.

[7] Arhivele statului — Arhiva istorică centrală. Fondul Direcţiei poliţiei şi siguranţei generale, Dosar nr. 95/1907, fila 33.

[8] Arhivele statului — Arhiva istorică centrală, Fondul Direcţiei poliţiei şi siguranţei generale, dosarul nr. 39/1906—1909, fila 31. Vezi şi L. P. Rusu, *Domnul Iorga — cuvinte adevărate*, Bucureşti, 1907.

cu ei legăturile strînse ale unității culturale și naționale. Ce vom face acum în fața propagandei care se face la aceste cursuri? Să silim pe cale diplomatică pe ministrul de culte român să interzică prelegerile" [9]. În același timp, deputatul român din Camera de la Budapesta, preotul dr. Vasile Lucaciu, salută activitatea desfășurată de noua grupare politică din România, în sprijinul luptei românilor din Transilvania, publicînd în ziarul „Lupta" din Budapesta, un substanțial și luminos articol în problema *Solidarității românilor de peste munți* [10].

Societatea „Daco-română", înființată de N. Iorga, nu avea nici un statut, dar își orienta în mod vădit lupta spre a susține cît mai bine marile mișcări care se pregăteau în Transilvania și Bucovina, iar pe plan intern se declara deschis pentru susținerea revendicărilor cu conținut burghezo-democratic ale țărănimii, socotind-o ca pe elementul cel mai pur românesc, alunecînd însă uneori în manifestări xenofobe [11]. În calitatea de vicepreședinte al „Ligei pentru unitatea culturală a tuturor românilor", N. Iorga, cu ocazia adunării generale a Ligii, a sfătuit pe deputații români din Austro-Ungaria ca activitatea lor să nu se mărginească numai la lupta în parlament, ci să organizeze adunări populare în interesul realizării programului de afirmare a națiunii române [12]. Pentru ziua de 3 mai 1909 a fost convocat la București un congres al acestei grupări politice cu prilejul memoriei revoluției de la 1848 care însă nu și-a atins scopul propus de a crea partidul, deoarece îi lipsea baza de masă [13].

În timpul campaniei electorale din 1909, naționaliștii-democrați au desfășurat o largă activitate, punîndu-și candidaturi în toată țara, iar profesorul N. Iorga, care era principalul organizator al acestei mișcări, a ținut conferințe la Tulcea, Brăila, Tr. Severin și în alte orașe ale țării [14].

---

[9] „Budapesti Hirlap", 13 iulie 1908. Vezi și „Viitorul", nr. 245 din 15 iulie 1908 și „Țara" din 15 iulie 1908.

[10] „Adevărul", nr. 6936 din 22 decembrie 1908. Într-o notă a Direcției poliției și siguranței generale din 15 iulie 1909, adresată lui Emil Costinescu, ad. interim la Ministerul de Interne se specifica: „Încă din anul trecut (1908) s-au pus bazele unei Academii populare pentru răspîndirea culturii generale și în special pentru cunoașterea formelor de manifestare ale vieții naționale a românilor de pretutindeni. În urma întrunirii de la Brăila în vederea Congresului studențesc ce se va ține în august 1909 la Iași, se va dezvolta aici un program de activitate al naționaliștilor democrați. Se pare că la acest Congres se va pune un mare accent pe Vălenii de Munte ca centru de întîlnire al studenților de peste munți care vor să pătrundă în țară pe sub ascuns pentru a participa la congres. În definitiv crearea unei atmosfere culturale, stabilirea de legături sufletești care să ducă pe nesimțite la unitatea culturală și sufletească a neamului... acesta este scopul cursurilor ce se țin în timpul vacanțelor la Vălenii de Munte". În „Neamul românesc" din 20 iulie 1909, N. Iorga protesta împotriva cenzurii Siguranței Generale. (În Arhivele statului. Arhiva istorică centrală, Fondul Direcției poliției și siguranței generale. Dosarul nr. 38/1909, fila 51). Din aceasta rezultă că obiectivele de acțiune și cu deosebire metodele radicale ce și le propunea gruparea politică a naționaliștilor-democrați a determinat organele siguranței regimului burghezo-moșieresc să-i urmărească activitatea.

[11] Arhivele Statului. Arhiva istorică centrală, Fondul Direcției poliției și siguranței generale, dosar nr. 39/1909, fila 72.

[12] Idem, fila 76. Acest sfat al lui N. Iorga a aflat un puternic răsunet în presa română din Transilvania și Banat. „Libertatea" din Sibiu (foaia lui Vlad) și „Drapelul" din Lugoj (foaia lui Bredicescu) îi aprobă ideea subliniind că, pe baza regulamentelor Camerei, partidul național, care avea 25 de reprezentanți în parlament, nu putea face nimic. Tot în același sens ia atitudine și „Lupta" și „Gazeta Transilvaniei".

[13] Ibidem, fila 98.

[14] „Dimineața", nr. 2068 din 23 noiembrie 1909. „Universul", nr. 9 din 11 ianuarie 1910, „Neamul românesc", nr. 34 din 16 martie 1910.

Cu prilejul adunărilor electorale, candidații naționaliști-democrați, arătînd care erau obiectivele urmărite de noua grupare politică, au formulat critici guvernului liberal pentru politica sa la sate și, în special, partidului conservator-democrat fondat de Take Ionescu. N. Iorga, la o mare întrunire politică de la Brăila (din 21 iulie 1909), ținută în sala „Paradis", completează programul anunțat în ianuarie 1908, precizînd că „Gruparea naționalist-democrată luptă pentru proprietatea mică pentru țărani, împărțirea moșiilor statului la țărani, desființarea impozitului pe cap și înființarea pe venit, desființarea prestațiilor, înființarea de școli administrative, crearea de școli practice de comerț și meserii, credite pentru comerț și industrie, înlăturarea străinilor de la furnituri și lucrări, monopolul băuturilor spirtoase, crearea de ceainării și biblioteci la sate, îmbunătățirea soartei corpului didactic, încurajarea artelor și votul universal pentru români, cu reprezentarea minorităților" [15].

Prin congresul ținut la 23 aprilie 1910 la București, au fost puse bazele Partidului naționalist-democrat [16], adoptîndu-se programul publicat și popularizat mai înainte. Fiind un produs al păturilor culte, de unde își recruta cu deosebire aderenții, răspunzînd unei etape istorice în care se afla România, acest partid a abordat unele revendicări importante ale maselor populare, și-a orientat activitatea spre problemele de ordin național, fără a găsi întotdeauna cele mai bune rezolvări și recurgînd adesea la soluții greșite. Ca urmare a slabei sale legături cu masele largi populare, în numele cărora acționa, trăia mai cu seamă din afirmarea personalităților ce stăteau în fruntea sa, și în primul rînd, a personalității lui Nicolae Iorga. Apropierea, prin unele puncte înscrise în program, de punctul de vedere al clasei muncitoare, a determinat ca mișcarea socialistă, în unele privințe, să-l sprijine, făcîndu-i însă o aspră critică cu privire la inconsecvențele liniei politice și greșelile manifestate în problema națională, care depășeau cadrul luptei obiective pentru desăvîrșirea unității de stat a României. Atitudinea demascatoare față de politicianismul celorlalte partide ale burgheziei și moșierimii a determinat ziarul „Adevărul" să aprecieze că N. Iorga, șeful acestui partid, recunoștea lupta de clasă [17].

În perioada anilor 1912—1914 și apoi în timpul războiului mondial, în jurul Partidului naționalist-democrat se string elemente care luptau pentru realizarea idealului național, acționînd în strînsă legătură cu organizațiile „Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor" și „Acțiunea națională".

În alegerile parlamentare din 1911 și apoi în cele din 1914, N. Iorga, generalul Dr. Frangulea, Vasile Kogălniceanu candidau în Prahova, București, Brăila, din partea Partidului naționalist-democrat. În campania electorală din primăvara anului 1914, apare cu cel mai surprinzător program, în care prevedea printre altele „. . . o operă radicală de reforme serioase și întregi, și, în primul rînd, o nouă și mare împroprietărire a țăranilor, așa ca nici unul din ei să nu rămînă fără pămînt, deoarece astăzi și multă vreme pămîntul rămîne singurul mijloc de hrană al țăranului și al copiilor lui. . ., exproprierea în interes public a tuturor moșiilor din întreaga țară, care trec peste 1 000 de pogoane.

Să se creeze păduri comunale, acolo unde nu sînt păduri, iar acolo unde proprietatea mare are păduri, să se exproprieze din ele" [18].

Referitor la bănci se menționa că acestea, „să ajungă un mijloc real de ridicarea țărănimii, punînd la îndemîna tuturor țăranilor, fără deosebire de starea lor materială, capitaluri ieftine cu dobînzi mici" [19]. Cu privire la reforma electorală,

---

[15] Arhivele statului — Arhiva istorică centrală, Fondul Dir. poliției și siguranței generale. Dosarul nr. 39/1906—1909, fila 62.

[16] Ibidem, fila 63, vezi și *Politics and Political parties in Roumania*, International Reference Library Publishings Co, Londra, 1936, p. 104—105.

[17] „Adevărul", nr. 8193 din 4 iulie 1912.

[18] Vezi *Partidul naționalist-democrat și alegătorii colegiului III de Cameră, din județul Brăila*, București, 1914, p. VI (broșură).

[19] *Ibidem.*

propusă de liberali în toamna anului 1913, Partidul naţionalist-democrat se declara adversar hotărît al colegiului unic şi pentru votul universal, egal, direct, secret şi obligatoriu pentru toţi românii, cu reprezentarea minorităţii naţionale, accentul căzînd pe revendicările ţărănimii. „Cerem ca ţărănimea să fie reprezentată în Parlament, în proporţie cu numărul şi însemnătatea economică, socială, naţională, militară şi politică ce i se cuvine" [20].

Se mai prevedea şi îmbunătăţirea soartei învăţătorilor, preoţilor şi tuturor micilor funcţionari de la sate.

Partidul naţionalist-democrat reflecta concepţia unei părţi a burgheziei române şi a cercurilor intelectuale, care afişau lozincile specifice primei etape de dezvoltare a capitalismului, adepţii acestui partid, făcînd parte, cu deosebire, din aparatul birocratic al statului român; de aici şi limitele înţelegerii situaţiei şi mecanismului dezvoltării social-istorice.

---

[20] Ibidem, p. II.